

FRANCESCO PETRARCA (1304-1374)
Αλλαγές που επιφέρει στη λογοτεχνική παράδοση με την ποιητική
συλλογή *Canzoniere* ή *Rerum vulgarium fragmenta*

☞ Σε αντίθεση προς τον τίτλο *Rerum vulgarium fragmenta* αποτελεί η οριστική έκδοση έναν υποδειγματικά επεξεργασμένο ποιητικό κύκλο με αυστηρή οργανική ενότητα (*in vita* σον. 1-263 - *in morte* σον. 264-366). Γραμμική δομή και έργο «ανοιχτό», κυκλική ανακύκλωση της σημασίας. Σονέτο = **α.** αυτόνομη ποιητική μονάδα **β.** αναπόσπαστο τμήμα ενός όλου **γ.** σε σχέση με τα γειτνιάζοντα σονέτα.

☞ Η λυρική ποίηση ως μέσο ενδοσκόπησης: Η συλλογή συνηγορεί υπέρ μιας σχετικής αλήθειας, περιγράφει τις αντινομίες της ανθρώπινης φύσης (αντίθεση προς το σχολαστικισμό). Νέα χρήση της *acedia*, της μελαγχολίας (αντιπαραγωγική πνευματική στάση και βαριά αμαρτία κατά το μεσαίωνα) → **α.** δυνατότητα εστίασης στο εσωτερικό τοπίο, από ένα ελάχιστο γεγονότων προκύπτει ένα μέγιστο ψυχικών εκφράσεων **β.** η βαρυθυμία ως αφορμή να αναδυθεί το ποιητικό δυναμικό.

☞ Επιλογή του σονέτου ως εκφραστικού μέσου: ο ποιητής συνειδητά το τοποθετεί ισότιμα δίπλα στα ποιητικά είδη της *canzone* και της *sestina* και το διανθίζει με πλείστους νεωτερισμούς σε θεματικό επίπεδο αλλά και σε μορφικό = ποικιλία ρητορικών σχημάτων (παραλληλισμός, οξύμωρο κτλ.) Βλ. ιδιαίτερα το ρόλο της παρήχησης της *Laura* = *l' aurora* (η αυγή), *l' auro* (το χρυσό των μαλλιών της αγαπημένης), *lauro* (η δάφνη) → αυτοαναφορικός χαρακτήρας της πετράρχικης ποίησης, η αγάπη για τη *Laura* ως αγάπη για την ποιητική παραγωγή και δόξα.

↓

Πετράρχισμός = η εγκυρότερη και δημοφιλέστερη μορφή ποίησης σύμφωνα με το πρότυπο του Πετράρχη (16^{ος} αιώνας). Καθοριστική η συμβολή του P. Bembo (*Prose della volgar lingua*, 1525) → **α.** ανάγει την ποίηση του Πετράρχη στο πλέον αξιόλογο λογοτεχνικό είδος **β.** καλεί τους σύγχρονους ποιητές να την υιοθετήσουν (θεματικά και μορφικά) αλλά και **γ.** να θεματοποιήσουν την αφομοίωση *αυτής*. Η νέα φιλολογική έρευνα = ο Πετράρχισμός δεν είναι επιγονισμός και στείρα μίμηση αλλά θεωρία ποιητικής.

ΡΙΜΕΣ ΑΓΑΠΗΣ – ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ

1. *Συμπεράσματα της Σιαπκαρά-Πιτσιλλίδου (1952, ²1975, ³1976)*: πρώτη ολοκληρωμένη φιλολογική-κριτική έκδοση του κυπριακού χειρογράφου (φωνητική γραφή, ανώνυμος μεταφραστής ή μεταφραστές· η μεταφραστική εργασία ≈ 1546-1582) Η συμβολή της ερευνήτριας τριπλή: **α.** συμμετοχή του ελληνικού χώρου στη μεγάλη λογοτεχνική και ποιητική κίνηση της Ευρώπης – πιθανή μετάθεση της απαρχής της Νεοελληνικής λογοτεχνίας από την ακμή της λογοτεχνίας της Κρήτης στην εν λόγω συλλογή **β.** η συλλογή αναγνωρίζεται ως προσπάθεια μεταφοράς στον ελληνικό χώρο της πολύπλοκης μορφολογίας της ιταλικής στιχουργικής (ανάλογη με την προσπάθεια του Σολωμού) **γ.** υποστηρίζει την ενότητα του ενός ύφους του μεταφραστή (χωρίς να αποκλείει την ύπαρξη περισσότερων μεταφραστών) και αντιμετωπίζει το κείμενο ως μονοφωνικό σώμα.

2. *Συμπεράσματα του Vincenzo Pecoraro*: **α.** εντάσσει το χειρόγραφο σε μία παράδοση, στην οποία υπάρχουν και άλλοι μικτοί κώδικες που συλλέγουν με κριτήρια μίας ανθολογίας το ποιητικό υλικό διαφόρων πετράρχικων ποιητών. **β.** το χειρόγραφο δεν παρουσιάζει οργανική ενότητα, υπόκειται σε μία εσωτερική

ταξινόμηση σε ομάδες ή τμήματα μετρικής **γ**. διακρίνει δύο βασικά στρώματα: μέρη που αποκαλύπτουν έναν «ορθόδοξο» Πετράρχισμο ή κυριαρχούσες μορφές πετράρχικης έμπνευσης του ύστερου 15^{ου} αιώνα (ποιήματα που προέρχονται δηλαδή απευθείας από τον Πετράρχη ή από το μοντέλο του Sannazaro) και μέρη εκφράζουν το νέο ποιητικό γούστο → διαφορετική εικασία χρονολογίας της συλλογής (τέλος του 15^{ου} αιώνα έως και το αργότερο το 1540) **δ**. Ο Pecoraro ταυτίζει επιπλέον ποιήματα της συλλογής με ιταλικά πρότυπα

3. *Συμπεράσματα της Μαθιοπούλου*: **α**. Βάσει μορφικών στοιχείων πιθανή η ύπαρξη περισσότερων του ενός μεταφραστών, οι οποίοι εργάστηκαν κατά το χρονικό διάστημα 1489-1570 (οπότε και έγινε η τουρκική εισβολή) → 6-7 *κατηγορίες* ποιημάτων παραπέμπουν σε ανάλογους μεταφραστές. Πιθανώς ακαδημαϊκού χαρακτήρα επίδειξη επιτηδειότητας στη διάλεκτο → αποτέλεσμα του συναγωνισμού *μίας ομάδας β*. εξετάζει, αν και ιδιαίτερα επιφανειακά, τους λόγους «ενεργοποίησης» ενός τέτοιου φαινομένου πρόσληψης (παραγγελία από κάποιον επώνυμο, διασκέδαση ενός κύκλου ακροατών;), χωρίς ωστόσο να δίνει απάντηση.

Φιλολογική άσκηση εικασίας: το κυπριακό χφ. → ενέχει χαρακτήρα μανιφέστου, συνειδητή καλλιτεχνική σύνθεση ενός κυπριακού *hic et nunc* στο πρόγραμμα πετράρχικης ποιητικής (η μετάφραση *όχι μόνο* ως μηχανισμός διαμεσολάβησης της θεματικής ή μορφικής ποιότητας των ιταλικών προτύπων, τα μεταφρασμένα κείμενα αξιώνουν καλλιτεχνική αυτονομία, *υπογραμμίζουν* ότι δεν είναι ισοπεδωτικές μεταφραστικές μιμήσεις) ∞ μανιεριστικό παιχνίδι = στρατηγικές μίας οξυμένης ποιητικής συνειδησης.

☛ Ένα *close reading* των μεταφρασμένων κειμένων και των ιταλικών «προτύπων» αποκαλύπτει ευδιάκριτα σημάδια:

1. Ο μεταφραστής αποδίδει τιμή στο μεγάλο δάσκαλο και, σε ένα δεύτερο επίπεδο, εγγράφεται συνειδητά στη λογοτεχνική παράδοση του Πετράρχισμού (λ.χ. σονέτο 15 κ.α.)

2. Μεταφράσεις που κατάδηλα αποτελούν προσπάθειες οικείωσης (σε μορφικό ή και θεματικό επίπεδο) του πρωτότυπου (λ.χ. 79, 106) – ωστόσο: ακόμη και οι φαινομενικά «πιστές» μεταγραφές ενός ιταλικού πρωτότυπου στην ελληνική περιέχουν *ηθελημένες αποκλίσεις* → παραπέμπουν στην ίδια ποιητική ύπαρξη (βλ. σονέτα 8, 12 κτλ.)

3. Η *αμιλλητική στάση λαμβάνει κάποτε εμφανώς τη σχέση έντασης προς το πρωτότυπο* → ο μεταφραστής εφορμά από ένα ιταλικό κείμενο και επεμβαίνει κατά βούληση επιφέροντας σημαντικές μορφικές ή θεματικές αλλαγές (λ.χ. ένα σονέτο μεγεθύνεται σε σύνθεση οχτάστιχων σε 11σύλλαβο ή από την α' στροφή ενός σονέτου δημιουργεί *sestina* (βλ. σον. 3) ή επιφέρει αλλαγές ακόμη και στην εξωτερική μορφή του σονέτου (βλ. ποίημα 18). Η *στρατηγική της αποξένωσης* περνά κάποτε σ' ένα *μεταπίπεδο*, σε μία *μεταγλώσσα* (βλ. σονέτο 13).

4. Ο μεταφραστής θέτει συχνά στον εαυτό του υφολογικές, μετρικές και λεξιλογικές δυσκολίες, ανύπαρκτες στο ιταλικό κείμενο, τις οποίες και προσπαθεί να ξεπεράσει (βλ. ποίημα 111) → το «αντίγραφο» να υπερέχει τελικώς του πρωτότυπου.

☛ ένταξη της κυπριακής συλλογής στην εξωλογοτεχνική συνάφεια, στο κλίμα ιδεών που τη γεννά → στην Ιταλία οι φιλόσοφοι ουμανιστές αντικρίζουν τις

δυνατότητες έκφρασης και ποιητικής ανανέωσης όχι πλέον στην ποίηση και ρητορική των αρχαίων προτύπων αλλά στη *δημόδη γλώσσα* (βλ. τα θεωρητικά μανιφέστα των Bembo *Prose della volgar lignua* (1525), Sperone Speroni *Dialogo delle lingue* κ.α.) η συλλογή = καταφεύγει στην κυπριακή διάλεκτο επειδή έχει την πρόθεση να την καθιερώσει και με την βοήθεια της τέχνης και νέων μετρικών συστημάτων να την εξευγενίσει.